

УДК 378.1

Дудко Наталія В'ячеславівна, Максимовська Наталія Олександрівна
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
(Харків, Україна)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. Розглянуто поняття освіти та її трансформація в мінливих умовах сучасності. Виявлено та проаналізовано фактори, які впливають на вищу освіту та сприяють її трансформації. Актуалізовано завдання сучасної вищої освіти в умовах динамічного розвитку суспільства і економіки.

Ключові слова: освіта, трансформація освіти у вищих навчальних закладах, фактори, які впливають на трансформацію вищої освіти.

Аннотация. Рассмотрено понятие образования и ее трансформация в изменчивых условиях современности. Выявлены и проанализированы факторы, влияющие на высшее образование, которые способствуют ее трансформации. Актуализировано задачи современного высшего образования в условиях динамического развития общества и экономики.

Ключевые слова: образование, трансформация образования в высших учебных заведениях, факторы, влияющие на трансформацию высшего образования.

Natalia Dudko, Nataliia Maksymovska
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
(Kharkiv, Ukraine)

TRANSFORMING OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract. The concept of education and its transformation in the changing conditions of today are considered. The factors that influence the higher education and contribute to its transformation are detected and analyzed. The task of modern higher education in the conditions of dynamic development of society and economy are actualized.

Keywords: education, transformation of education in higher educational institutions, factors that influence the transformation of higher education.

Початок третього тисячоліття позначився динамічними змінами у розвитку та взаємовідносинах країн, суспільного світогляду. Сучасні темпи функціонування та життєдіяльності людини зумовлюють трансформації в усіх сферах. Особливо чутливо на дані зміни реагує сфера освіти, яка виступає індикатором, що не тільки відображає тенденції розвитку суспільства, а й визначає його напрям. Тобто загальний освітній простір представляє собою відкриту систему, яка завдяки застосуванню певних освітніх інструментів, реалізує розвиток суспільства в рамках існуючих тенденцій світу.

Питання трансформаційних процесів в освіті, зокрема у вищих навчальних закладах, гостро стоїть у світі та досліджується багатьма вченими і

дослідниками. Цій проблемі присвячені дослідження Альтбаха Дж. Ф., Євтуха М. Б., Кремень В. Г., Кукліна О. В., Лугового В. І., Огнев'юка В. О., Степка М. Ф., Сисоевої С. О., Тоффлера Е. та інших.

Метою публікації є виявлення та аналіз провідних факторів, що впливають на сучасну вищу освіту. Згідно Закону України «Про освіту», освіта – це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Освіта сьогодні в рамках гуманістичної парадигми покликана до всебічного розвитку здібностей людини, формуванні компетентного фахівця впевненого у своєму майбутньому, та разом із тим збагачення та забезпечення інтелектуального, творчого, культурного потенціалу держави [1].

Багатограний зміст поняття «освіта» показує актуальний напрямок його розвитку – збагачення інтелектуального потенціалу людини, як форми соціального капіталу держави. Тобто, якщо раніше добробут будь-якої країни виражався у формі матеріально-речових благ, то сьогодні розвинені країни розширили для себе поняття «багатство» і включають також знання, розвиток інновацій, розвинену інфраструктуру інформації, сучасні та гнучкі освіту та науку.

Динамічний розвиток суспільства, перехід та утвердження ринкових відносин, демократизація, інноваційний розвиток економіки й формування суспільства знань сприяють переорієнтації кінцевої мети вищої освіти, як соціального інституту, та ставить нові завдання: нагромадження інтелектуального, соціального і людського капіталів; сприяння поширенню інноваційної культури, зміцнення духовності, розширення демократії; розширення можливостей людей реалізуватися у трудовій сфері, що є важливою умовою швидкого інноваційного розвитку; навчання молоді адаптуватися в мінливих умовах життєдіяльності; формування нового способу життя, який інтегрує в собі людський розвиток, соціальну стабільність, екологічну рівновагу та безперервну творчість.

Вирішення поставлених завдань вимагає гнучкості і мобільності не тільки від суспільства, а й трансформації у вищій освіті. На сьогоднішній день не існує підтверженого поняття «трансформація освіти». Розглянемо даний термін за допомогою методу декомпозиції. Поняття «освіта» вже було розглянуто, тому необхідно дослідити другу складову. Переважна більшість тлумачних словників пояснюють поняття «трансформація» як процес перетворення, зміни виду, форми, істотних властивостей [2]. Проте таке трактування не відображає всієї глибини і функціональності досліджуваної дефініції. В генетиці поняття «трансформація» розглядають як процес поглинання клітиною організму вільної молекули ДНК з середовища і вбудовування її в геном, що призводить до появи у неї нових успадкованих ознак, характерних для організму-донора ДНК [3]. Дане визначення, звичайно, неможливо цілком перенести до поняття «трансформація освіти». Але, якщо змінити середовище і сферу застосування, то можна сказати, що «трансформація» в контексті освіти – це процес прийняття системою освіти нових зовнішніх факторів розвитку суспільства (наприклад, інформатизація, глобалізація та інше) та їх інтеграція системою освіти в освітній процес, що сприяє вирішенню актуальних завдань освіти як такої.

Поняття трансформації освіти має глибокий зміст. Тому для подальшого

поглиблення дослідження процесу було обрано метод системного аналізу, за допомогою якого визначимо та проаналізуємо фактори [4, с. 29], що впливають на вищу освіту сьогодні та сприяють її трансформації (рис. 1).

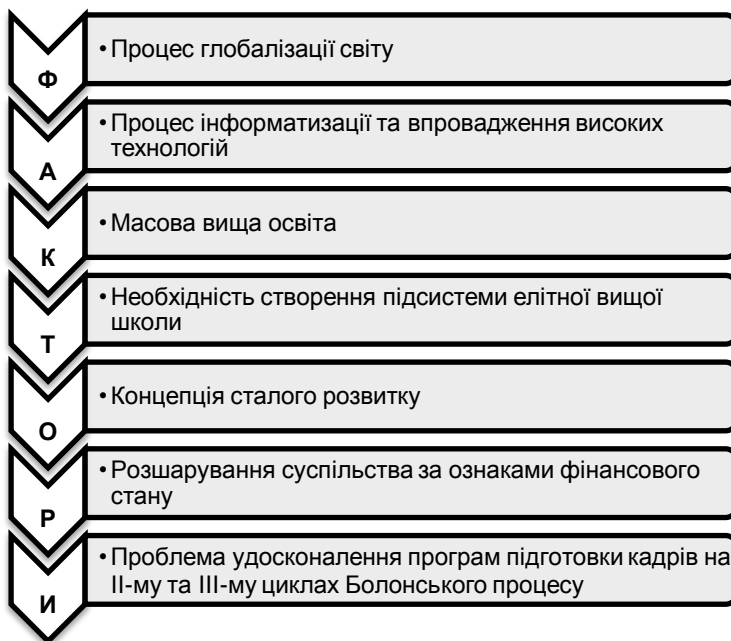

Рис. 1. Фактори, які впливають на вищу освіту та сприяють її трансформації

Проаналізуємо кожний із наведених вище факторів. Перший фактор – процес глобалізації світу, який охоплює сьогодні всі сфери суспільства. Для вищої освіти глобалізація створює спільне навчальне середовище для всіх країн світу, тим самим створює жорстку конкуренцію між навчальними закладами за абітурієнта. Таким чином, освіта втрачає кордони і здобувачі вищої освіти мають змогу обирати для навчання закордонні навчальні заклади або впродовж навчання змінювати їх. Така мобільність є провідною характеристикою сучасної глобалізації в рамках вищої освіти.

Другим беззаперечним фактором є інформатизація суспільства та впровадження високих технологій. Це дві нерозривні складові сучасності, оскільки інформація не може існувати без технологій. Сучасне інформаційне суспільство, яке переповнене інформацією та не встигає її обробляти, не матиме перспектив розвитку без компетентних спеціалістів, які здатні генерувати ідеї нових проривних технологій і реалізувати їх практично. Тільки за умови нерозривної співпраці технологій та інформації, можна створювати та отримувати знання, тим самим нарощуючи темпи економічного зростання держави. Тому сьогодні починають виділяти не просто «високі технології», а «лідуючі технології» [4, с. 31].

Важливим фактором, який трансформує вищу освіту більшості країн світу стала масова вища освіта. Першими до системи масової вищої освіти перейшли США наприкінці 1920-х років, за ними пішли європейські країни у 1960-х роках, а в 1970 – 1980-ті роки масову вищу освіту взяли на озброєння країни Азії. Оскільки цей процес тривалий та потребує значних затрат ресурсів, у XXI столітті очікується, що цей процес охопить вищу освіту вже в усіх країнах, що розвиваються. За статистикою сьогодні близько 60 % молоді студентського віку вступає у вищі навчальні заклади, а це близько 140 млн. людей [5, с. 84]. Звідси постають проблеми якості освіти, оскільки вищі навчальні заклади, захоплюючись збільшенням обсягів прийомів, втрачають можливість підготовки елітних кадрів у межах єдиних стандартів, навчальних програм і умов навчання, що згодом викликають проблеми конкурентоспроможності таких фахівців на ринку праці.

За цих умов, актуальним постає створення підсистеми елітної вищої освіти. Але і у даному випадку виникає конфронтація мети та інструменту. Підсистема елітної вищої освіти не може бути зовсім дешевою, але має орієнтуватися на свого споживача – пересічного випускника середньої загальноосвітньої школи. Така освіта мала б змогу дати молоді базові професійні знання, вміння та навички своєї обраної професії та бути затребуваним на ринку праці. Соціально-економічна складова держави також мала б переваги, тому що попит на ринку праці був би задоволений, рівень безробіття зменшився, а державний бюджет збільшився. У багатьох країнах, і в Україні також, вже закладена база для такої освіти. Це коледжі, технікуми та училища з їх програмами підготовки молодшого спеціаліста.

Не менш важливим фактором є стабільний розвиток вищої освіти, який розглядається в рамках концепції сталого розвитку. Свої витоки концепція сталого розвитку в освіті бере з 1990 року, коли у Франції на міжнародній конференції була створена Таллуарська декларація, яка визначає лідируючу роль університетів та інших закладів вищої освіти в розвитку і поширенні концепції сталого розвитку. А вже у 2000 році в штабі ЮНЕСКО в Парижі було прийнято документ – міжнародна декларація Хартія Землі, яка формулює наступні фундаментальні принципи сталого розвитку, пов'язані безпосередньо з утворенням: «...Підтримувати справедливість і рівність у відносинах між статтями як передумову сталого розвитку і забезпечити загальний доступ до освіти, охорони здоров'я і можливостям економічного процвітання... Вводити в системи формальної та неформальної освіти знання, цінності та навички, необхідні для сталого розвитку» [6]. Через такі здавалося б прості принципи життєдіяльності, вирішується багато проблем і питань – від контролю споживання і турботи про навколишнє середовище до прищеплення моральних принципів, соціальних норм і екологічної відповідальності.

Учасники вищої освіти постійно страждають від одного з аналізованих факторів – розшарування суспільства за ознаками фінансового стану. Як і вищі навчальні заклади, так і самі студенти, котрі отримують навчання за власний рахунок, постійно адаптуються до сучасних умов. Але це тільки «верхівка айсбергу», оскільки за фінансовим розшаруванням суспільства невіддивно прямує кінцева мета отримання освіти та різний рівень готовності до навчання. Особливо гостро це відчувається, якщо в країні спостерігається демографічна криза, як це відбувається на сьогоднішній день в Україні.